

تفاهم‌سنگی عشاير و مسئولان اجرایی، آموزشی، ترویجی و پژوهشی نسبت به مشکلات امور دام و منابع طبیعی در استان اصفهان

ایرج ملک محمدی و علی شفیعی علوی‌جه^۱

چکیده

ترویج بنا به رسالت وجودی خویش، در پی یافته و حل مسئله، همواره به شدت نیازمند جوی با تفاهم بین مردم و مسئولان است. برای دست یابی به تفاهم‌سنگی مورد نیاز ترویج، در این تحقیق سعی شد روشی برای محاسبه ضریب تفاهم ابداع، و در یک مطالعه موردنی آزمون شود. در این زمینه وضعیت عشاير ایل جرقویه اصفهان مورد توجه قرار گرفت. پس از بررسی مسائل و مشکلات ایل مزبور در خصوص مشکلات مبتلا به آنها از امور دام و منابع طبیعی، نسبت به بررسی نظریات مسئولان، یعنی مدیران، کارشناسان و مروجان منابع طبیعی استان نیز اقدام شد. بنابراین، جامعه آماری این تحقیق شامل دو گروه مدیران، کارشناسان و مروجان منابع طبیعی استان اصفهان از یک طرف (مشتمل بر ۳۲ نفر)، و عشاير جرقویه از طرف دیگر (مشتمل بر ۷۵ مسئول خانوار) بود. وسیله تحقیق نوع پرسشنامه مجزا بود که در ۵۲ سؤال مربوط به مشکلات یاد شده در بیلاق و قشلاق مشترک بودند. پس از جمع‌بندی مسائل و مشکلات عشاير از جنبه‌های یاد شده، نسبت به ارزش‌گذاری آنها اقدام شد. سپس با بهره‌گیری از مقیاس ترتیبی، میانگین رتبه‌ای هر یک از مشکلات در دو گروه عشاير و مسئولان محاسبه گردید. در درون هر گروه از پاسخ‌گویان، با استفاده از آماره کروسکال والیس، و در بین دو گروه مزبور با استفاده از آماره من وايتني-یو مقایسه صورت گرفت.

نتایج نشان داد که بین نظریات عشاير در مورد بهره‌برداری از مراتع، چه توسط خود آنها و چه توسط روستاییان، نیز در مورد تامین علوفه دستی دام در منطقه بیلاق، وحدت نظر وجود ندارد. ولی آنها در دیگر موارد ذکر شده با یکدیگر هم عقیده بودند. در بین مسئولان نیز تفاهم معنی‌داری درخصوص ۵۲ مشکل مورد مطالعه وجود داشت. مقایسه نظریات موافق عشاير با نظریات مسئولان، حاکی از تفاهم معنی‌داری درخصوص ۴۸ مشکل در امور دام و منابع طبیع مبتلا به عشاير بود. از این روش می‌توان برای سنجش تفاهم مردم و مسئولان در زمینه مسائل و مشکلات متنوع، از جمله کشاورزی و منابع طبیعی، به خوبی بهره جست و مشکلات مورد تفاهم را اولویت‌بندی، و برای حل آنها برنامه‌ریزی کرد.

واژه‌های کلیدی: ترویج منابع طبیعی، تفاهم‌سنگی، امور عشاير، امور دام، مدیریت منابع طبیعی و دام عشاير

۱. به ترتیب دانشیار و دانشجوی دوره دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران

مقدمه

از سوی دیگر، علم ترویج صرفاً در بعد آموزشی آن خلاصه نشده و مفهوم جامع تری را شامل می‌شود. ایجاد ارتباط دوسویه مناسب، ایجاد درک و تفاهم مشترک بین بهره‌برداران و دستگاه‌های دولتی مرتبط و مسئله‌یابی و مشکل گشایی، از وظایف مورد تأکید صاحب‌نظران علم ترویج محسوب می‌شود. هدف ترویج تغییر در دیدگاه‌های کشاورزان نسبت به مشکلاتشان می‌باشد (۵). آموزش ترویجی یک پویش مستمر است که برای آگاه ساختن مردم روستایی درباره مسائلشان طراحی شده، و به آنها راه‌ها و وسایلی که مشکلاتشان را حل نماید، نشان داده می‌شود (۲۳). ترویج اقدامی برای حل مشکلات مبتلا به مردم است (۲۳). ترویج بارفع نیازمندی‌ها و مسائل و مشکلات مردم در ارتباط است. شناسایی نیازهای محسوس و هماهنگی آنها با نیازهای واقعی، از راهبردهای ترویج می‌باشد (۱۰). ترویج فرایندی دوطرفه است که از یک سو اطلاعات لازم را برای حل مسائل کشاورزان به آنان، و از سوی دیگر اطلاعات مربوط به مشکلات کشاورزان را به نهادهای اجرایی و تحقیقاتی منتقل می‌نماید (۱۶).

از آن جا که اساس و شالوده برنامه‌های واقع گرایانه در توسعه، درک متقابل نسبت به هدف‌ها، راه کارها، منابع مورد نیاز و ... است، در این تحقیق سعی شده تنگناها و مشکلات عشاير در زمینه دام و منابع طبیعی، و میزان تفاهم مسئولان و عشاير در این خصوص مورد بررسی قرار گیرد.

بررسی‌ها نشان می‌دهند که عواملی چون تغذیه دستی دام، توسعه بهداشت، افزایش جمعیت دامدار، افزایش قیمت گوشت، تغییر الگوهای مصرف و افزایش هزینه زندگی عشاير بر نظام دامداری عشاير اثر داشته و سبب تغییر شیوه دامداری و افزایش تعداد دام گشته است (۳۲).

از طرف دیگر، عواملی چون چرای زودرس، مفرط و خارج از فصل، گران شدن هزینه بهره‌برداری از مراتع، نامساعد شدن هوا و خشک‌سالی در برخی سال‌ها، نبودن اقدامات حمایتی، بی‌اطلاعی دامداران از اصول صحیح مرتتع داری و دامداری، نبودن نظام مناسب در مالکیت مراتع و حسن عدم اعتماد و

سه عامل مهم در عدم موقعيت برنامه‌های توسعه روستايی مؤثر شناخته شده است، که عبارتند از:

۱. درک انداک و ناکافی از مشکلات روستاها

۲. نبود آگاهی از آنچه باید انجام شود

۳. نبود تعهد در اجرای برنامه‌های توسعه روستايی

برنامه‌ریزی را می‌توان یک کوشش انسانی به منظور به کار انداختن موزون و متعادل کلیه منابع انسانی و طبیعی، با هدف ارتقای سطح زندگی و تامین رفاه اجتماعی، از طریق افزایش کفایت و کارایی انسان‌ها در انجام امور مربوطه، و از جمله تولید دانست. برنامه‌ریزی وسیله‌ای برای تمرکز عقل و دانش در راه کاربرد فنون و مهارت‌های فنی یک جامعه، به منظور تنظیم و اجرای طرح‌هایی برای رشد و تکامل و تعالی ابزار آن جامعه به خاطر زندگی در آینده است (۱۹). برنامه‌ریزی در هر سطحی انجام گیرد، مشمول روندهای خاصی است که به نوبه خود به دو روش یا الگوی کلی تقسیم می‌شود (۹):

۱. الگوی منبع‌گرا: در این الگو منابع موجود بررسی شده و بهترین نحوی که از آنها برای بهبود شرایط و کیفیت زندگی مردم یک بخش خاص از کشور و یا کل کشور می‌توان بهره‌گیری نمود، طراحی می‌شود.

۲. الگوی مسئله‌گرا: در این الگو مشکلاتی که مردم در کل کشور یا در یک منطقه خاص با آن مواجهند بررسی شده، و چگونگی رفع این مشکلات، که منجر به ارتقا و بهبود شرایط زندگی مردم شود، برنامه‌ریزی می‌گردد. بررسی نظریات مردم و صحبت و گفتگو با آنها از مفیدترین روش‌های سنجش در این مرحله می‌باشد. در این گونه مذاکرات باید (۹):

۱. فهرستی از مشکلات موجود در منطقه با توجه به نظریات مردم تهیه شود.

۲. مشکلات اولویت‌بندی یا شدت گذاری شوند.

۳. نظریات و پیشنهادهای مردم در برخورد با این مشکلات مشخص گردد.

۲. مسائل زمان کوچ ۲۱/۷۵ درصد، شامل: نبود یا کمبود ایل راه، کمبود وسیله نقلیه، مشکل روستاییان در مسیر کوچ و تنظیم زمان کوچ
۳. مشکلات دامداری ۱۲/۵ درصد، شامل: کمبود علوفه و دارو در بررسی جامعه عشایری ایل قشقایی، که در سال ۱۳۷۲ صورت گرفت، نیز اهم مسائل و مشکلات دام و مرتع این ایل به شرح زیر مورد توجه قرار گرفته است (۳۱):

 ۱. خرد شدن گله‌های بزرگ به گله‌های کوچک، بر اثر تغییرات اجتماعی ناشی از انقلاب و فروپاشی هرم قدرت در ایل
 ۲. افزایش نرخ نهاده‌های دامی
 ۳. خشک‌سالی متواتی و فقر مرتع بعد از سال ۱۳۶۳
 ۴. افزایش تعداد دام بر اثر انشعاب خانوارها به دلایل سیاسی و اجتماعی، و برای جبران هزینه‌های دامداری از طریق فروش دام بیشتر
 ۵. نبود و کمبود امکانات دامپزشکی، بهداشتی و تغذیه‌ای دام
 ۶. نبود محل‌های مناسب برای ارائه فراورده‌های دامی
 ۷. ظرفیت محدود مکان‌های خرید دام، از جمله مجتمع‌های صنایع گوشت
 ۸. توسعه روزافزون جاده‌ها، کارخانه‌های صنعتی و شهرسازی، که باعث تهدید هر چه بیشتر مرتع و اراضی قابل استفاده عشایر گردیده است. این عامل باعث تراکم دام در مرتع باقی مانده شده است.
 ۹. فقر تغذیه، تراکم دام و رسوخ بیماری‌های مسری، در نتیجه کمبود امکانات دامپزشکی
 ۱۰. ضعف شدید در ارائه حمایت‌های مالی، امکانات و خدمات آموزشی ترویجی دولت به عشایر
 ۱۱. مشکل کمبود وسایل ارتباطی و حمل و نقل دام در هنگام کوچ
 ۱۲. کمبود و گرانی نیروی کار، به ویژه چوپان
 ۱۳. کمبود آب و آب‌خور
 ۱۴. رسوخ واسطه‌ها در اقتصاد عشایر در بررسی و تعیین مسائل، مشکلات و تنگناهای کوچندگان و عشایر کشور، در جلد چهارم طرح تدوین نظام بهره‌برداری از

اطمینان، نبودن برنامه‌ها و امکانات کافی در حفظ و احیای مرتع نیز در تخریب مرتع مؤثرند.

تحلیل نقشه قلمرو زیست عشایر نشان می‌دهد که بخش وسیعی از مناطق غربی، جنوب شرقی، شمالی و مرکزی کشور سرزمین‌های عشایری است. وسعت این سرزمین‌ها ۹۶۳ هزار کیلومتر مربع است که حدود ۵۹ درصد از مساحت کل کشور را تشکیل می‌دهد (۱۸). منابع آماری وسعت مرتع محدوده‌های عشایری را ۳۵ میلیون هکتار برآورد کرده‌اند که افزون بر ۱۷ میلیون راس دام (اعم از گوسفند و بز) را تغذیه می‌نماید. در نتیجه نزدیک به ۴۰ درصد گوشت قرمز مورد نیاز کشور از این طریق تولید می‌شود (۶).

عشایر در انجام امور خود، به ویژه در مورد دام و منابع طبیعی، دچار مشکلاتی می‌باشند، که بسی توجهی به آنها صدمات جبران‌ناپذیری را بر اقتصاد و منابع کشور وارد می‌آورد. لذا ضرورت ایجاد می‌نماید برای شناخت این مشکلات تلاش جدی به عمل آید تا از این طریق توانایی و ابزار لازم در برنامه‌ریزی مناسب برای این قشر حاصل شود. در این زمینه، دفتر امور اجتماعی وزارت کشور براساس ۱۷۰ مورد درخواست مطرح شده توسط عشایر، تحلیلی بر نیازهای آنان انجام داده است (۲۵ و ۲۹). به این معنا که در دو میان اردی ۱۳۶۶ با شرکت نمایندگان عشایر تمام عشایر در استان فارس تشکیل یافت، نمایندگان عشایر ۱۷۰ نامه به مقامات وزارت کشور عرضه داشتند که ۱۴۹ مورد آن حاوی طرح ۴۰۰ مورد مشکلات عمومی عشایر بود. اهم مسائل و مشکلاتی که در زمینه دام و مرتع مطرح گردیده بود به ترتیب زیر می‌باشد:

۱. مسائل مربوط به مرتع ۲۶/۷۵ درصد، شامل: ۴۶/۷ درصد تخریب و تسخیر مرتع توسط روستاییان و عشایر هم‌جوار، ۲۴/۲ درصد تخریب و تسخیر مرتع توسط خوانین هم‌جوار، ۱۴ درصد ارائه یا تقاضای پروانه چرا، ۱۰/۳ درصد کمبود مرتع، ۴/۵ درصد توزیع غیراصولی مرتع توسط هیئت‌های ممیزی

- در مراتع
۹. نبودن برنامه مشخصی در خرید دام از عشایر
۱۰. گسترش حریم روستاهای و کشت و کار زمین‌های مراتع
 قلمروهای عشایری
۱۱. نامشخص بودن حدود حریم روستاهای
۱۲. نبود هماهنگی بین مراجع تصمیم‌گیری، و به دنبال آن
 نبود امکان سرمایه‌گذاری
۱۳. اشغال و تصرف مراتع توسط نهادها و ارگان‌های
 مختلف دولتی (مجتمع‌های صنعتی، پادگان‌ها،
 کارخانه‌ها، ادارات و ...)
در تحقیق دیگری که در زمینه تعاملی‌های عشایری در استان اصفهان به عمل آمده است، این عوامل به عنوان عمدترین مشکلات عشایر مطرح شده است: کمبود سرمایه، کمبود وسایل حمل و نقل و صعب‌العبور بودن مناطق برای کالارسانی، فقر اطلاعاتی، بی‌سودا و ضعف فرهنگی، نبودن تعاملی‌های تولید، نبودن بازار مناسب برای خرید و فروش کالاهای عشایری (۳).

علاوه بر موارد اشاره شده فوق، برخی صاحب‌نظران و پژوهشگران، براساس تجربیات و تحقیقات خود درخصوص اهم مسائل و مشکلات مطرح دام و مراتع جامعه عشایری مواردی مانند کمبود مرتع، کمبود دارو (نبود دارو و گرانی آن)، مسدود شدن برخی ایل راه‌ها به دلایلی از جمله گسترش شهرها و روستاهای قرار گرفتن در مناطق متنوعه محیط زیست و یا پادگان‌های نظامی و مانند آن، بروز خشکسالی، کمبود نیروی انسانی به دلیل تحصیل و یا اشتغال جوانان عشایر به کارهایی غیر از چوپانی، کمبود آب، مشکلات بهداشتی (عدم دسترسی به پزشک و درمانگاه) را به عنوان مهم‌ترین مشکلات عشایر مطرح کرده‌اند (۳ و ۴).

مشکلات عشایر ایل جرقویه
بررسی پیشین نگاشته‌ها نشان داد که تحقیق نسبتاً جامعی توسط گروه علوم انسانی - اجتماعی دانشگاه اصفهان در مورد

مراتع (۲۵)، اهم تنگناهای موجود در زمینه امور دام و مراتع عشایر به شرح زیر مورد توجه قرار گرفته است:

۱. محدودیت فضاهای و قلمروهای کوچ
۲. وضع قوانین در مورد ملی شدن مراتع، حفاظت از محیط زیست، شکارگاه‌های اختصاصی و نظایر آنها، همراه با توسعه و گسترش روزافزون مراکز جمعیت شهری و روستایی
۳. توسعه و عمران مناطق یک‌جانشین

۴. حذف مراتع بهاره‌چر و پاییزه‌چر به علت به زیر کشت بردن آنها. شیوه سنتی فرق مراتع در بین عشایر بدین صورت بود که آنها مراتع را به بهاره‌چر، تابستانه‌چر، پاییزه‌چر، زمستانه‌چر تقسیم می‌کردند. حذف مراتع بهاره‌چر و پاییزه‌چر سبب از هم پاشیده شدن این شیوه فرق، و در نتیجه تخریب مراتع شده است. این امر علاوه بر فشاری که بر مراتع وارد می‌آورد، موجب محدودیت در حرکت‌های ضروری عشایر و اجبار در اقامات‌های طولانی در یک نقطه گردیده است، که به نوبه خود وضع بهداشت خود و دام‌هایشان را به خطر می‌اندازد.

در مطالعه‌ای که در چهار منطقه تهران، گرگان و گنبد، چهارمحال و بختیاری و کهکیلویه و بویراحمد، و روی تعداد زیادی از دامداران سایر مناطق به عمل آمده، اهم مشکلاتی که از طرف این دامداران مطرح شده به شرح زیر ارائه شده است (۱):

۱. نامشخص بودن محدوده‌های چرا در مراتع واگذار شده
۲. کاهش مراتع قلمروهای عشایری، تحت عنوان مراتع حریم روستا
۳. نبود تضمین کافی در چرا، و بهره‌برداری از مراتع واگذار شده در غیاب عشایر (عزیمت به بیلاق یا قشلاق)
۴. کاهش مراتع قلمروهای عشایری، با تبدیل آنها به زمین‌های کشاورزی

۵. افزایش تعداد دامداران
۶. تشدید تخریب مراتع، از طریق واگذاری پروانه‌های چرا به افرادی که فاقد دام می‌باشند
۷. نبودن کنترل روی تعداد دام و ورودی به مراتع
۸. نبود نهادی مسئول در رسیدگی به اختلافات دخل و تصرف

۶. تغذие با علوفه دستي: از آنجا كه اين نوع تغذие براساس فرمول‌های غذائي مناسب نمي‌باشد، به همراه نژادهای نامناسب، افت قابل توجهی را در مجموع توليد باعث می‌شود.

طی همین بررسی كه در زمينه مراتع در دسترس عشاير ايل جرقوقه صورت گرفت، مشكلات مربوط به مراتع اين ايل به صورت زير ارائه شده است:

۱. كيفيت ضعيف مراتع

۲. نبودن نظام مناسب بهره‌برداري مراتع

۳. دامداري و چرای مراتع توسيط روستاييان

با توجه به مجموعه مطالعات تحقيق شده، در مسروري بر سوابق و پيشينه نگاشته‌های مرتبط با موضوع اين تحقيق، ذيلاً اهم مشكلات مبتلا به جامعه عشايري در زمينه‌های امور دام و منابع طبيع (مرتع) ارائه می‌گردد:

كمبود دامپزشك (۷، ۸، ۱۴، ۱۵، ۲۱ و ۳۳)، كمبود علوفه دامی (۳، ۴، ۷، ۱۴ و ۲۵)، گرانی داروهای دامی، كمبود آب (۳، ۴، ۸، ۲۰، ۲۲ و ۳۲)، كمبود آبشخورهای بهداشتی (۲۱)، كمبود نيريوهای انساني و چوپان (۷، ۸ و ۱۴)، بروز خشك‌سالی (۳، ۲۱ و ۳۲)، توزيع غيراصولي مراتع (۳۲)، كمبود مراتع (۳، ۲۸، ۲۹ و ۳۲)، نداشتني پروانه چرا (۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰ و ۳۲)، تخريب و تسخير مراتع توسيط روستاييان (۲۵ و ۲۹)، كمبود واكسيناسيون دامها (۱۴)، محدود شدن مراتع (۴، ۱۳، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۱ و ۳۲)، محدود شدن فضای زيست بوم‌های عشايري (۱، ۱۱، ۱۴، ۲۶)، برهم خوردن تعادل دام و مراتع (۱۳، ۱۴، ۱۵ و ۲۱)، بجهان‌دازی دامها (۲۱)، افزایش سرعت کوچ (۲۱، ۲۶ و ۲۷)، از بين رفتن مراتع ميان‌بند (۱۵ و ۲۱)، فروش فراورده‌های دامی توليد شده (۸، ۱۴، ۲۲ و ۲۴)، فروش دام‌های مازاد (۸، ۱۴، ۲۲ و ۲۴)، نامشخص بودن محدوده‌های چرا در مراتع واگذار شده (۳۲)، نبود تضمين در چرا و بهره‌برداري از مراتع واگذار شده در غياب عشاير (۳۰، ۲۹).

عشائير عرب جرقوقه در سال ۱۳۷۰ صورت گرفته، مهم‌ترین مشكلات خانوارهای کوچ‌روی اين ايل در زمينه دام و مرتع، به ترتيب اهمیت و به تفکیك در ييلاق و قشلاق، به شرح زير مورد اشاره قرار گرفته است (۷):

(الف) مشكلات ييلاق، شامل كمبود داروهای دامی، نداشتني پروانه چرا، ممانعت ديگران در عبور دام، مشكل دسترسی به دام‌پزشك، ممانعت ديگران در چرای مراتع، گران بودن هزينه حمل و نقل دام، نداشتني وسيلي حمل و نقل، كمبود علوفه، مشكل در فروش دام.

(ب) مشكلات قشلاق، شامل كمبود داروي دام، كمبود علوفه و جو، مشكل چايگاههای نامناسب نگهداري دام، گران بودن قيمت علوفه و جو، گرانی هزينه تهيه آب شرب دام، مشكل در فروش دام، كمبود سوخت.

در جلد دوم تحقيق فوق كه به بررسی ساختار اقتصادي عشاير عرب جرقوقه پرداخته، اهم مشكلات زير را در زمينه دام و مرتع اين عشاير مطرح ساخته است (۸):

۱. تركيب نامناسب گله‌های دام عشاير ايل جرقوقه: تركيب ۷۰ درصد بز و ۳۰ درصد گوسفند، تخريب مراتع و کاهش درآمدی قابل توجه را برای آنها به همراه آورده است.

۲. اقتصادي نبودن تعداد دام برای هر خانوار: نزديك به ۲۴ درصد از خانوارهای ايل جرقوقه كمتر از حداقل تعداد اقتصادي دام دارند، بنابراین تأمین معاش آنها از طريق دامداري به حد كافی حاصل نمي‌شود.

۳. كمبود چوپان: در بسياري از خانوارهای اين ايل، كمبود چوپان يكى از مشكلات اساسی دامداري است.

۴. غيربهداشتی بودن تولید و تهيه محصولات دامی و عرضه نامناسب آن: اين مورد مانع جدی در یافتن بازار مناسب برای محصولات می‌باشد.

۵. عدم دسترسی به داروهای دامی و فقدان خدمات دام‌پزشكى به موقع و مناسب: اين امر باعث افزایش ميزان تلفات دام در گله‌های اين عشاير در هر سال می‌گردد.

آنها بوده، و فقط در محدوده استان اصفهان کوچ رو می‌باشند، برای مطالعه انتخاب گردیدند. بر این اساس، محدوده جغرافیایی تحقیق، شهرستان‌های اصفهان، شهرضا، سمیرم و جرجویه در استان اصفهان بود.

۲. محدوده جمعیتی: محدوده جمعیتی تحقیق شامل عشايری است که بیلاق و قشلاق (زیست بوم) آنها در محدوده استان اصفهان می‌باشد. از میان عشاير اشاره شده فوق، تنها بخشی از عشاير عرب جرقویه هستند که بیلاقشان در مناطق شهرضا و سمیرم و قشلاق آنها در منطقه جرقویه می‌باشد. این گروه عشاير مشتمل بر ۷۵ خانوار بوده و جمعیتی نزدیک به ۳۸۰ نفر دارند. گروه دیگر مورد مطالعه در این تحقیق، مسئولان و دست‌اندرکاران امور دام و مرتع عشاير، در زمینه‌های مختلف اجرایی، آموزشی - ترویجی و پژوهشی می‌باشند که شامل ۳۶ نفرند.

۳. محدوده موضوعی: این تحقیق از نظر موضوعی محدود به مشکلات مرتع و امور دام عشاير در بیلاق و قشلاق است.

و (۳۲)، نبود کنترل روی تعداد دام و رودی به مراتع (۳۲)، چرای بیش از حد مراتع (۱، ۱۷، ۲۶ و ۳۲)، به کارگیری سه سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور، دامپزشکی و امور عشايری که ارتباط بیشتری با عشاير دارند.

به این ترتیب هدف کلان تحقیق عبارت است از: شناخت میزان آگاهی و تفاهم مسئولان، اعم از اجرایی، آموزشی - ترویجی و پژوهشی با عشاير، نسبت به مشکلات امور دام و منابع طبیعی (مراتع).

این تحقیق در قالب هدفی که دنبال می‌کند در صدد پاسخ‌گویی به سه سؤال اساسی زیر (هدف‌های خرد) است:

۱. مشکلات دام و منابع طبیعی (مراتع) از دیدگاه عشاير چیست؟

۲. مشکلات دام و مرتع عشاير از دیدگاه مسئولان و دست‌اندرکاران این امور چیست؟

۳. میزان تفاهم (درک مشترک) عشاير و مسئولان نسبت به مشکلات مطرح در امور دام و مرتع در چه سطحی می‌باشد؟

مواد و روش‌ها

محدوده تحقیق

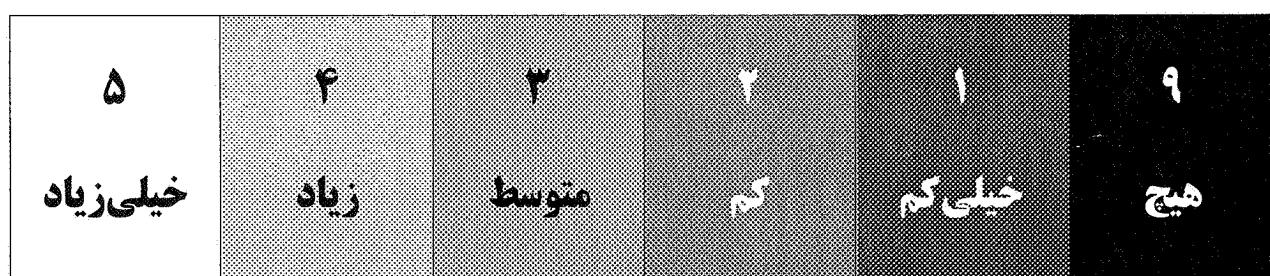
محدوده تحقیق در سه زمینه، یعنی محدوده جغرافیایی، محدوده جمعیتی و محدوده موضوعی به شرح زیر بود:

۱. محدوده جغرافیایی: وسعت مراتع استان شش میلیون هکتار برآورد شده است. این مراتع دارای میانگین تولید قابل برداشت ۱۴۰ کیلوگرم در هر هکتار می‌باشد. این میزان علوفه می‌تواند ۱۱۶۷۰۰۰ واحد دامی را در سال تغذیه نماید. وجود همین منابع طبیعی خدادادی، استان اصفهان را یکی از استان‌های عشاير پذیر نموده است (۱۲). به طور کلی سه گروه عشاير کوچ رو، شامل عشاير بختیاری، قشقايی و عرب نصرآبادی (جرقویه) مدتی از سال را در مراتع این استان به سر می‌برند. از بین سه گروه عشاير مورد اشاره، عشاير عرب نصرآبادی، و از بین آنها، عشايري از این ایل که مناطق شهرضا و سمیرم بیلاق آنها و منطقه جرقویه قشلاق

نوع، روش و وسیله تحقیق

از آن جا که این تحقیق در پی ابداع روش تفاهم سنجی (تعیین ضریب تفاهم) بین دو قطب فعالیت‌های ترویجی، یعنی مردم و مسئولان است، تحقیق در این محدوده از نوع بنیادی بود، که البته نتایج آن می‌تواند برای شناخت موقعیت‌های واقعی و بهبود آنها مورد استفاده قرار گیرد. از سوی دیگر، به لحاظ دیدگاه آماری و موقعیت زمانی و عدم امکان دست‌کاری متغیرها، تحقیق از نوع همبستگی و یا عللى - ارتباطی است. بر این مبنای روش این تحقیق توصیف و قیاس است.

ابزار مورد استفاده در این تحقیق مشتمل بر دو نوع پرسشنامه، یکی ویژه عشاير و دیگری ویژه مسئولان بود. پرسشنامه اول با سؤال‌هایی درباره مشخصات عمومی (هفت سؤال)، تعیین دیدگاه عشاير نسبت به مسائل و مشکلات دام و مرتع (۵۲ سؤال)، و اهم راه حل‌های پیشنهادی (یک سؤال)، به منظور بررسی نظریات عشاير مورد مطالعه پیرامون مسائل و

شکل ۱. پرسشنامه‌های رنگی ارائه شده به عشاير

جامعه آماری و نمونه گيری

جامع آماری اين تحقیق مرکب از دو گروه (عواير و مسئولان) به شرح زير می‌باشد:

۱. گروه عشاير: براساس نتایج سرشماري اجتماعي - اقتصادي عشاير کوچنده در سال ۱۳۶۶، ايل جرقويه مشتمل بر پنج طایفه، ۱۶ تیره و ۷۱۶ خانوار، با جمعيتي معادل ۴۱۲۳ نفر بوده است. در رده‌بندي جمعيتي ۹۶ ايل کشور براساس سرشماري سال ۱۳۶۶، ايل جرقويه در ردیف سی و نهمین ايل قرار گرفته، و ايل هايی همچون سنگسری، سنجابي، لک بختياری و ... بعد از اين ايل قرار گرفته‌اند (۱۸). اين مطالعه در عشايري انجام شد که ييلاق و قشلاق آنها در محدوده استان اصفهان باشد. در اين قسمت، ۷۵ رئيس خانوار اين گروه تمام شماري شدند.

۲. گروه مسئولان: از آن جا که موضوع تحقیق مرتبط با دام و منابع طبیعی (مرتع) عشاير بود، مسئولان مرتبط با اين موضوعات در سطح استان و شهرستان‌هایی که عشاير مورد مطالعه زیست می‌نمایند، در زمینه‌های مختلف اجرائي، آموزشی - ترويجي و پژوهشي (جمعاً ۳۲ نفر) در جامعه آماری اين تحقیق منظور و تمام شماري شدند.

فرضيه‌ها

بر مبنای هدف کلي تحقیق، به منظور بررسی تفاهم بین نظریات دو گروه مورد مطالعه (عواير و مسئولان)، مجموعاً سه گروه فرضيه مطرح گردید، که عبارتند از:

الف) فرضيه‌های مربوط به آزمون معنی‌داری تفاوت نظریات

مشكلات مطرح شده، و پرسشنامه دوم با سؤال‌هایي درباره مشخصات عمومي (شش سؤال)، تعين ديدگاه مسئولان نسبت به مشكلات دام و مرتع (۵۲ سؤال)، و اهم راه حل‌های پيشنهادی (یك سؤال) به منظور بررسی نظریات مسئولان مورد مطالعه در زمينه مسائل و مشكلات مطرح شده عشاير تدوين شد. پرسشنامه‌های تهيه شده طی طرح اعتبارسنجي شدند و پس از رفع نواقص به صورت پرسشنامه‌های مورد توجه قرار گرفتند.

سؤالات مطرح شده در پرسشنامه، در قالب طيف متنااظري با ترکيب طيف دوچمله‌اي (بلی، خير) و طيف لايكرت (شامل پنج گزينه خيلي کم، کم، متوسط، زياد و خيلي زياد) طراحى گردید.

با توجه به اطلاعات کسب شده در بررسی مقدماتي، به مناطق زيست عشاير، که با توجه به زمان مطالعه (تابستان ۷۶) در ييلاق (شهرستان‌های شهرضا و سميرم) به سر می‌برند، عزيامت و طي مصاحبه حضوري اقدام به تكميل پرسشنامه‌ها گردید. برای درک و پاسخ‌گويی بهتر توسط عشاير، از روشی ابداعي به صورت ارائه شش کارت با طيف کاملاً سفيد تا کاملاً سیاه (سفید مبين کاملاً موافق، سیاه مبين هيج و طيف‌های في مابين به ترتيب از خاکستری کمرنگ تا پررنگ) به آنان استفاده شد (شکل ۱)، و قبلًا درخصوص کارت‌ها به هر يك از عشاير توضيح کافي داده، سپس در هر موضوع از آنها خواسته شد تا با نشان دادن يكی از کارت‌ها شدت وجود مشكل را در آن زمينه مشخص نمایند. از اين روش فقط در مورد عشاير استفاده شد.

نتایج و بحث

تفاهم سنجی بین عشاير

براساس نتایج مندرج در جدول ۱، از ۵۲ فرضیه آماری مطرح شده در این قسمت، تنها فرضیه های شماره ۱۵، ۲۶، ۲۰ و ۵۲ به شرح زیر در سطح $P < 0.05$ تأیید شده و سایر فرضیه ها مورد تأیید قرار نگرفته است. در نتیجه فرض صفر، که حاکی از نبود اختلاف معنی دار بین پاسخ گویان نسبت به مسائل و مشکلات مطرح شده، یا به عبارت بهتر تفاهم بین آنها است، تأیید شد. لذا عشاير فقط در مورد چهار مشکل از ۵۲ مشکل با هم تفاهم نداشتند و نظریاتشان متفاوت بود.

۱. بین نظریات عشاير در مورد تامین علوفه جهت تعلیف دستی دامها در ییلاق، اختلاف معنی دار وجود دارد ($X^2 = 74/5$ ، $P < 0.04$).

۲. بین نظریات عشاير در بچه اندازی دامها در ییلاق، اختلاف معنی دار وجود دارد ($X^2 = 67/6$ ، $P = 0.05$).

۳. بین نظریات عشاير در مورد بهره برداری مراتع توسط دامداران روستایی در ییلاق، اختلاف معنی دار وجود دارد ($X^2 = 77/1$ ، $P < 0.05$).

۴. بین نظریات عشاير در زمینه بهم ریختن نظم و نسق ایلی در بهره برداری از مراتع، اختلاف معنی دار وجود دارد ($X^2 = 73/9$ ، $P < 0.05$).

تفاهم سنجی نزد مسئولان

براساس نتایج مندرج در جدول ۲ درخصوص آزمون وجود اختلاف معنی دار بین نظریات مسئولان در مورد هر یک از فرضیه های مطرح شده (دسته دوم)، با بهره گیری از آماره کروسکال والیس، مشخص شد که کلیه فرضیه های مذبور، مورد تأیید می باشد. یعنی بین نظریات مسئولان در مورد ۵۲ فقره مشکل عشاير، اختلاف معنی دار در سطح $P < 0.05$ مشاهده نمی شود، و در واقع بین آنها تفاهم برقرار است. به این ترتیب، فرض آماری مربوط به وجود اختلاف بین مسئولان در این خصوص پذیرفته نشد.

عوايير نسبت به مشكلات مورد مطالعه

ب) فرضیه های مربوط به آزمون معنی داری تفاوت نظریات

مسئولان نسبت به مشكلات مورد مطالعه

ج) فرضیه های مربوط به آزمون معنی داری تفاوت نظریات

عوايير و مسئولان نسبت به مشكلات مورد مطالعه

روش های آماری تجزیه و تحلیل اطلاعات

اطلاعات و داده های حاصل، پس از نمادگذاری مناسب، با

بهره گیری از نرم افزار کامپیوتری Spsswin6 و روش های مناسب

آمار توصیفی و تحلیلی به کار گرفته شد.

چون نیت اساسی پژوهش حاضر بررسی آماری تفاهم

عوايير و مسئولان در زمینه مشكلات امور دام و منابع طبیعی

بود، ۵۲ فرضیه (دسته یک و دو) طرح گردید. سپس همین

مطالعه نسبت به دیدگاه های مسئولان مطرح و مورد بررسی قرار

گرفت. به این منظور، در هر یک از دو گروه مورد مطالعه، و برای

تک تک ۵۲ فرضیه، با استفاده از «آماره کروسکال والیس»،

آزمون تعیین اختلاف معنی دار انجام گردید.

برای تعیین میزان تفاهم دو گروه مورد مطالعه (عوايير و

مسئولان) نسبت به مشكلات دام و مرتع مطرح شده، با

بهره گیری از فرمول زیر، که در واقع نوعی تجزیه واریانس

می باشد، ضریب تفاهم دو گروه در هر یک از مسائل مطرح شده

محاسبه، و نتایج حاصل در جدول ۴ ارائه گردید.

$$\frac{V_{em}}{V_{tm}} - \frac{V_{ea}}{V_{ta}} = \text{ضریب تفاهم}$$

در این فرمول: V_{em} واریانس خطأ در هر سؤال مربوط به

مسئولان، V_{tm} واریانس کل در هر سؤال مربوط به مسئولان،

V_{ea} واریانس خطأ در هر سؤال مربوط به عشاير، V_{ta} واریانس

کل در هر سؤال مربوط به عشاير است. بدیهی است ضریب

فوق هر چه به یک نزدیک تر باشد نشان دهنده میزان تفاهم

بالاتر، و هر چه به صفر نزدیک تر باشد نشان دهنده میزان تفاهم

پایین تر در مورد آن مسئله یا مشکل به خصوص می باشد.

که موضوع در اینجا هم تأیید شد.

بررسی تفاهم مسئولان و عشایر در مورد مشکلات دام و منابع طبیعی (مرتع) عشایر (آزمون فرضیات دسته سوم)

پس از تعیین تفاهم درونی عشایر و مسئولان در مورد مشکلات دام و منابع طبیعی عشایر، به منظور تعیین تفاهم بین دو گروه در خصوص مشکلات مطرح شده در ۴۸ فرضیه مورد تفاهم عشایر، بررسی آماری انجام گرفت. بدین منظور از آماره من وایت نی استفاده شد.

اطلاعات متدرج در جدول ۳ نشان می‌دهد که با این روش پالایش آماری، ۴۸ مورد فرضیه آماری مزبور در سطح $P < 0.05$ رد شد. در نتیجه فرض صفر، که حاکی از نبودن اختلاف معنی‌دار بین نظریات عشایر و مسئولان نسبت به مشکلات امور دام و منابع طبیعی در موارد یاد شده است، در این ۴۸ مورد تأیید شد.

ملحوظه نتایج به دست آمده از به کارگیری روش فوق (محاسبه ضربی تفاهم) در مورد ۵۲ مشکل مطرح شده براساس جدول ۴، نشان می‌دهد که ضربیات تفاهم محاسبه شده در محدوده $0.85 \leq P \leq 0.95$ قرار دارند. بیشترین ضربیات تفاهم محاسبه شده مربوط به مشکل خشکسالی در ییلاق ($P = 0.95$) = ضربیت تفاهم)، و کمترین آن مربوط به مشکل به هم ریختن نظم و نسق ایلی در بهره‌برداری از مراعع ($P = 0.85$) = ضربیت تفاهم) می‌باشد. در مجموع، ضربیات تفاهم محاسبه شده مربوط به ۵۲ موضوع مطرح شده بین عشایر و مسئولان مورد مطالعه، در حد نسبتاً بالایی است، و این امر از اطلاع و آگاهی مسئولان از مشکلات و مسائل مبتلا به عشایر حکایت دارد.

چنانچه در آزمون فرضیه‌های دسته سوم تحقیق با بهره‌گیری از آماره من وایت نی ملاحظه گردید، دو فرضیه مورد تأیید قرار گرفت. ملاحظه نتایج حاصل از ضربیات تفاهم محاسبه شده مربوط به این دو فرضیه، که شامل بهره‌برداری مراعع توسط دامداران روستایی و به هم ریختن نظم و نسق ایلی در بهره‌برداری از مراعع است، نشان می‌دهد که ضربیت تفاهم به دست آمده برای هر یک از موارد مربوط به این دو فرضیه نیز نسبت به سایر مسائل مطرح شده در سطح پایین‌تری می‌باشد.

پیشنهادها

در این قسمت لازم است به دو نوع پیشنهاد اشاره شود: یکی مربوط به دستاوردهای روشی و ماهیتی تحقیق، و دیگری مربوط به دست اوردهای موضوعی تحقیق یعنی عشایر و مسائل منابع طبیعی آنها. هر یک از این موارد ذیلاً مطرح می‌شود.

الف) روش شناختی

۱. از آن‌جا که عمل بر مبنای تفاهم، با کمترین تنفس، اتلاف، و هزینه مواجه است، می‌توان با استفاده از روشی که در این مقاله عرضه و معرفی شد به بررسی میزان باورهای مشترک در بین افراد و گروه‌های مختلف پرداخت. پیشنهاد می‌شود در برنامه‌های ترویجی‌ای که «مشکل مبنا» هستند، حتماً قبل از تدوین برنامه مشکل‌ها بررسی، و بین برنامه‌ریزان (کسانی که در برنامه‌ریزی دخیل می‌باشند) و مردم (مخاطبان برنامه‌های ترویجی) تفاهم سنجی شود. بر این اساس، زمینه‌های مورد تفاهم و یا مورد اختلاف مشخص شوند تا برنامه از جاذبه بالایی برای مردم برخوردار گردد.

۲. تصمیم‌گیری در مورد هر گام از برنامه با توجه به اولویت‌بندی موارد تفاهم صورت گیرد، و از اختلاط بی‌رویه مشکلات بدون اولویت‌بندی معقول و منطقی خودداری شود.

جلب مشارکت از عمدت‌ترین راه کارهای برنامه‌های توسعه، به ویژه در بعد متابع طبیعی است. جان مایه مشارکت تفاهم است. لذا پیشنهاد می‌شود برای جلب مشارکت عشایر بر مبنای تفاهم با آنان عمل شود، و برای این منظور از روشی که در این مقاله آمد استفاده گردد.

ب) مشکلات عشایر

۱. چنانچه نتایج نشان داد مشکلات عشایر متعدد است، و مسئولان نیز عمده‌تاً همان باورها را دارند. لذا بهتر است برای رفع این مشکلات با عشایر همکاری، و بر مبنای نظر آنان در این خصوص عمل شود.

جدول ۱. آزمون معنی‌داری اختلاف نظریات عشاير نسبت به مشکلات‌شان

P	X ^۱	منطقه	موضوع	شماره‌فرضیه	P	X ^۲	منطقه ^۱	موضوع	شماره‌فرضیه
۰/۷	۶۱	ی	وضعیت مالکیت مرتع	۲۸	۰/۹	۵۴	ی	دسترسی به دامپرشک	۱
۰/۶	۶۳	ق	" " "	۲۹	۰/۷	۶۰/۷	ق	" " "	۲
۰/۸	۵۸	ی	وضعیت پروانه چرا	۳۰	۰/۷۷	۵۹	ی	واکسیناسیون دامها	۳
۰/۶	۶۲	ق	" " "	۳۱	۰/۶۸	۶۳	ق	" " "	۴
۰/۰۵*	۷۷/۱	ی	بهره‌برداری از مرتع توسط روساییان	۳۲	۰/۷	۶۲	ی	دسترسی به داروهای دامی	۵
۰/۰۵*	۷۷/۱	ق	" " "	۳۳	۰/۶۶	۶۳	ق	" " "	۶
۰/۸	۵۸	ی	وضعیت علوفه مرتع	۳۴	۰/۷	۶۰/۴	ی	قیمت داروهای دامی	۷
۰/۷	۶۰/۱	ق	" " "	۳۵	۰/۷	۶۱	ق	" " "	۸
۰/۸	۵۷	ی	کاهش سطح مرتع	۳۶	۰/۶	۶۴	ی	بیماری‌های دامی	۹
۰/۷	۶۱	ق	" " "	۳۷	۰/۷	۶۱	ق	" " "	۱۰
۰/۸	۵۸	ی	خشکسالی	۳۸	۰/۴	۴۶/۷	ی	وضعیت حمام‌های ضدکنه	۱۱
۰/۷	۶۰/۱	ق	" " "	۳۹	۰/۰۸	۴۷/۸	ق	" " "	۱۲
۰/۸	۵۷	-	وضعیت مرتع میان‌بند	۴۰	۰/۷	۶۲/۲	ی	وضعیت آیشخورهای بهداشتی	۱۳
۰/۹۷	۴۷	ی	وضعیت بذرگاری مرتع	۴۱	۰/۷۸	۵۹/۴	ق	" " "	۱۴
۰/۹۹	۳۸	ق	" " "	۴۲	۰/۰۴*	۷۴/۵	ی	تأمین علوفه دستی دامها	۱۵
۰/۶	۶۳	ی	قرق مرتع	۴۳	۰/۷۴	۶۰/۹	ق	" " "	۱۶
۰/۸	۵۶	ق	" " "	۴۴	۰/۶۴	۶۳/۸	ی	قیمت علوفه	۱۷
۰/۷	۶۲	ی	تأمین سوخت فسیلی	۴۵	۰/۸۵	۵۶/۴	ق	" " "	۱۸
۰/۷	۶۱	ق	" " "	۴۶	۰/۶۹	۶۲/۴	ی	تبديل و نگهداری تولیدات دامی	۱۹
۰/۶	۶۰/۴	ی	تأمین آب شرب دام	۴۷	۰/۸۵	۵۶/۴	ق	" " "	۲۰
۰/۶	۶۱	ق	" " "	۴۸	۰/۸	۵۸	ی	فروش تولیدات دامی	۲۱
۰/۶	۶۲	ی	زیادی دام در مرتع	۴۹	۰/۶	۶۴	ق	" " "	۲۲
۰/۶	۶۲	ق	" " "	۵۰	۰/۷	۶۱	ی	وضعیت نیروی کار	۲۳
۰/۶	۶۱	-	ایجاد ترکیب مناسب گوسفندها و بز	۵۱	۰/۷	۶۲	ق	" " "	۲۴
			در گله		۷	۶۲	-	وضعیت نژاد دامها	۲۵
۰/۰۵*	۷۳/۹	-	به هم ریختن نظم و نسق ایلی در	۵۲	۰/۰۵	۶۷/۶	ی	بچه‌اندازی دامها	۲۶
			بهره‌برداری از مرتع		۰/۶	۶۰/۷	ق	" " "	۲۷

۱. ی = بیلاق و ق = قشلاق

جدول ۲. آزمون معنی داری اختلاف نظریات مسئولان نسبت به مشکلات عشاير

P	X ^۱	منطقه	موضوع	شماره فرضیه	P	X ^۲	منطقه ^۱	موضوع	شماره فرضیه
۰/۵	۲۵/۳	ی	وضعیت مالکیت مراعع	۲۸	۰/۶	۲۲/۳	ی	دسترسی به دامپزشک	۱
۰/۶	۲۱/۳	ق	" " "	۲۹	۰/۸	۱۰/۲	ق	" " "	۲
۰/۵	۲۵	ی	وضعیت پروانه چرا	۳۰	۰/۶	۲۰/۸	ی	واکسیناسیون دامها	۳
۰/۵	۲۲/۴	ق	" " "	۳۱	۰/۹	۱۱/۵	ق	" " "	۴
۰/۰۸*	۲۱	ی	بهره‌برداری از مراعع توسط روستاییان	۳۲	۰/۵	۲۳/۵	ی	دسترسی به داروهای دامی	۵
۰/۵	۲۳	ق	" " " "	۳۳	۱۸/۸	۶۳	ق	" " "	۶
۰/۸	۲۱	ی	وضعیت علوفه مراعع	۳۴	۰/۷	۶۰/۴	ی	قیمت داروهای دامی	۰/۷۵
۰/۶	۲۴	ق	" " "	۳۵	۰/۷۵	۱۸/۸	ق	" " "	۸
۰/۷	۲۱/۹	ی	کاهش سطح مراعع	۳۶	۰/۸	۱۰/۲	ی	بیماری‌های دامی	۹
۰/۷	۱۹/۳	ق	" " "	۳۷	۰/۶	۲۰/۷	ق	" " "	۱۰
۰/۸	۲۱	ی	خشکسالی	۳۸	۰/۵	۲۳/۵	ی	وضعیت حمام‌های ضدکنه	۱۱
۰/۶	۲۴	ق	" " "	۳۹	۰/۵۷	۲۱	ق	" " "	۱۲
۰/۷۴	۱۶/۴	-	وضعیت مراعع میان‌بند	۴۰	۰/۵۷	۲۵	ی	وضعیت آیشخورهای بهداشتی	۱۳
۰/۶	۲۴/۴	ی	وضعیت بذرکاری مراعع	۴۱	۰/۶	۲۱/۶	ق	" " "	۱۴
۰/۶	۲۲/۵	ق	" " "	۴۲	۰/۵۷	۲۵	ی	تأمین علوفه دستی دامها	۱۵
۰/۶	۱۴/۷	ی	فرق مراعع	۴۳	۰/۷	۲۰/۸	ق	" " "	۱۶
۰/۶	۲۳	ق	" " "	۴۴	۰/۶	۲۲/۵	ی	قیمت علوفه	۱۷
۰/۶۸	۲۲/۵	ی	تأمین سوخت فسیلی	۴۵	۰/۱۸۷	۱۸	ق	" " "	۱۸
۰/۹۷	۱۵/۶	ق	" " "	۴۶	۰/۵	۲۲/۴	ی	تبديل و نگهداری تولیدات دامی	۱۹
۰/۶۸	۲۲/۳	ی	تأمین آب شرب دام	۴۷	۰/۷	۲۰/۷	ق	" " "	۲۰
۰/۷۵	۱۹/۸	ق	" " "	۴۸	۰/۵۶	۲۲	ی	فروش تولیدات دامی	۲۱
۰/۶	۲۳/۵	ی	زیادی دام در مرتع	۴۹	۰/۵۹	۲۲/۶	ق	" " "	۲۲
۰/۹	۱۶/۴	ق	" " "	۵۰	۰/۸	۱۹/۲	ی	وضعیت نیروی کار	۲۳
۰/۵۸	۲۳/۹	-	ایجاد ترکیب مناسب گوسفند و بز	۵۱	۰/۶۵	۲۰/۶	ق	" " "	۲۴
		در گله			۰/۶	۲۴/۲	-	وضعیت نژاد دامها	۲۵
۰/۵۹	۲۳/۷	-	به هم ریختن نظم و نسق ایلی در	۵۲	۰/۴۷	۱۸/۳	ی	بچه‌اندازی دامها	۲۶
		بهره‌برداری از مراعع			۰/۶۸	۱۸/۴	ق	" " "	۲۷

۱. ی = بیلاق و ق = قشلاق

جدول ۳. نتایج آزمون تعیین اختلاف معنی دار بین نظریات عشاير و مسئولان مورد مطالعه

P	U	منطقه	موضوع	شماره فرضیه	P	U	منطقه ^۱	موضوع	شماره فرضیه
۰/۷۲	۱۲/۵	ی	وضعیت مالکیت مراعع	۲۸	۰/۵۷	۱/۵	ی	دسترسی به دامپرشک	۱
۰/۸۸	۳	ق	" " "	۲۹	۰/۲۵	۰	ق	" " "	۲
۰/۵۳	۳	ی	وضعیت پروانه چرا	۳۰	۰/۵۷	۱	ی	واکسیناسیون دامها	۳
۰/۲۸	۰	ق	" " "	۳۱	۰/۶۶	۲/۵	ق	" " "	۴
۰/۰۴*	۱	ی	بهره برداری از مراعع توسط رستاییان	۳۲	۰/۱۸	۰	ی	دسترسی به داروهای دامی	۵
۰/۸۸	۶	ق	" " "	۳۳	۱	۲/۵	ق	" " "	۶
۰/۸۷	۱۶/۵	ی	وضعیت علوفه مراعع	۳۴	۰/۵۳	۲۲/۵	ی	قیمت داروهای دامی	۷
۱	۴/۵	ق	" " "	۳۵	۱	۳	ق	" " "	۸
۰/۶۹	۱۰/۵	ی	کاهش سطح مراعع	۳۶	۰/۳۴	۴	ی	بیماری های دامی	۹
۰/۸	۱/۵	ق	" " "	۳۷	۰/۳	۸	ق	" " "	۱۰
۰/۳۹	۴/۵	ی	خشکسالی	۳۸	۰/۳۱	۲۵	ی	وضعیت حمام های ضدکنه	۱۱
۰/۹۴	۲۰/۵	ق	" " "	۳۹	۰/۳۱	۲۵	ق	" " "	۱۲
۰/۴۱	۶	-	وضعیت مراعع میان بند	۴۰	۰/۲۹	۲۴	ی	وضعیت آبخیزهای بهداشتی	۱۳
۰/۶۶	۲۷	ی	وضعیت بذرگاری مراعع	۴۱	۰/۲۹	۲۴	ق	" " "	۱۴
۰/۴۲	۳	ق	" " "	۴۲	۰/۵۳	۲	ی	تأمین علوفه دستی دامها	۱۵
۰/۶۵	۱۳/۵	ی	قرق مراعع	۴۳	۰/۶۶	۱۲/۵	ق	" " "	۱۶
۰/۲۶	۳۶	ق	" " "	۴۴	۰/۸۵	۲	ی	قیمت علوفه	۱۷
۰/۲۵	۱	ی	تأمین سوخت فسیلی	۴۵	۰/۸۸	۱۵/۵	ق	" " "	۱۸
۰/۸۶	۱۲	ق	" " "	۴۶	۱	۰	ی	تبديل و نگهداری تولیدات دامی	۱۹
۰/۷	۱۵	ی	تأمین آب شرب دام	۴۷	۰/۶۳	۴	ق	" " "	۲۰
۰/۸	۲۷	ق	" " "	۴۸	۰/۲۸	۵/۵	ی	فروش تولیدات دامی	۲۱
۰/۱۹	۱	ی	زیادی دام در مرتع	۴۹	۰/۳۳	۰	ق	" " "	۲۲
۰/۹۵	۳۱	ق	" " "	۵۰	۰/۶۳	۴	ی	وضعیت نیروی کار	۲۳
۱	۰	-	ایجاد ترکیب مناسب گوسفند و بز در گله	۵۱	۰/۵۷	۵/۵	ق	" " "	۲۴
۰/۰۵*	۲	-	به هم ریختن نظم و نسق ایلی در بهره برداری از مراعع	۵۲	۰/۵۷	۵	ی	بچه اندازی دامها	۲۶
					۰/۴۸	۵	ق	" " "	۲۷

۱. ی = بیلاق و ق = قشلاق

جدول ۴. ضریب تفاهم نظریات عشاير و مسئولان مورد مطالعه

ردیف	موضوع	منطقه ^۱	ضریف تفاهم	ردیف	موضوع	منطقه ^۱	ضریف تفاهم	ردیف	منطقه	ضریف تفاهم
۱	خشکسالی	ی	بیماری‌های دامی	۲۸	۰/۹۵	ی		۰/۹	ی	
۲	نیروی کار	ق	بیماری‌های دامی	۲۹	۰/۹۳	ق		۰/۹	ی	
۳	پروانه چرا	ی	قیمت علوفه دستی	۳۰	۰/۹۳	ی		۰/۹	ی	
۴	بهره‌برداری مرانع توسط روستاییان	ق	قیمت علوفه دستی	۳۱	۰/۹۳	ق		۰/۹	ی	
۵	وضعیت علوفه مرانع	ق	تبديل و نگهداری تولیدات دامی	۳۲	۰/۹۳	ق		۰/۹	ی	
۶	بذرکاری مرانع	ق	کاهش سطح مرانع	۳۳	۰/۹۳	ی		۰/۹	ی	
۷	قرق مرانع	ق	خشکسالی	۳۴	۰/۹۳	ی		۰/۹	ی	
۸	تأمین سوخت فسیلی	ق	زیادی دام در مرتع	۳۵	۰/۹۳	ق		۰/۹	ی	
۹	زیادی دام در مرتع	ق	واکسیناسیون دامها	۳۶	۰/۹۳	ی		۰/۹	ی	
۱۰	دسترسی به دامپزشک	ق	تهیه داروهای دامی	۳۷	۰/۹۳	ی		۰/۹	ی	
۱۱	دسترسی به علوفه دستی	ق	قیمت داروهای دامی	۳۸	۰/۹۲	ی		۰/۹	ی	
۱۲	دسترسی به علوفه دستی	ی	حمام‌های ضدکنه	۳۹	۰/۹۲	ق		۰/۹	ی	
۱۳	نیروی کار	ی	فروش تولیدات دامی	۴۰	۰/۹۲	ی		۰/۹	ی	
۱۴	مالکیت مرانع	ق	بچه‌اندازی دامها	۴۱	۰/۹۲	ی		۰/۹	ی	
۱۵	کاهش سطح مرانع	ق	مالکیت مرانع	۴۲	۰/۹۲	ی		۰/۹	ی	
۱۶	بذرکاری مرانع	ق	پروانه چرا	۴۳	۰/۹۲	ق		۰/۹	ی	
۱۷	قرق مرانع	-	ایجاد ترکیب مناسب گوسفند و بز	۴۴	۰/۹۲	ق		۰/۹	ی	
۱۸	تأمین سوخت فسیلی	-	وضعیت نژاد دامها	۴۵	۰/۹۲	ی		۰/۹	ی	
۱۹	تهیه داروهای دامی	ی	بچه‌اندازی دامها	۴۶	۰/۹۱	ی		۰/۹	ی	
۲۰	آبشورهای بهداشتی	ی	تأمین آب شرب دام	۴۷	۰/۹۱	ی		۰/۹	ی	
۲۱	آبشورهای بهداشتی	ی	بهره‌برداری مرانع توسط روستاییان	۴۸	۰/۹۱	ق		۰/۹	ی	
۲۲	تبديل و نگهداری تولیدات دامی	-	وضعیت مرانع میان‌بند	۴۹	۰/۹۱	ی		۰/۹	ی	
۲۳	فروش تولیدات دامی	ق	تأمین آب شرب دام	۵۰	۰/۹۱	ق		۰/۹	ی	
۲۴	وضعیت علوفه مرانع	ق	حمام‌های ضدکنه	۵۱	۰/۹۱	ی		۰/۹	ی	
۲۵	دسترسی به دامپزشک	-	بهم ریختن نظم و نسق ایلی در	۵۲	۰/۹	ق		۰/۹	ی	
۲۶	واکسیناسیون دامها		بهره‌برداری از مرانع		۰/۹	ی		۰/۹	ی	
۲۷	قیمت داروهای دامی				۰/۹	ی		۰/۹	ی	

۱. ی = بیلاق، ق = قشلاق

۴. با توجه به آسیب پذیر بودن عشاير در شرایط خشکسالی، بروز بیماری های دامی، نوسان قیمت دارو، که در واقع عواملی اساسی در ایجاد ناامنی برای عشاير می باشند، نسبت به تأمین دامپزشک، داروهای دامی با قیمت مناسب و علوفه مورد نیاز دام اقدام شود.

۵. برای جلوگیری از استفاده عشاير از سوخت گیاهی، امکانات لازم برای تأمین سوخت فسیلی مورد نیاز عشاير فراهم شود، و با در نظر گرفتن منطقه ای به عنوان شاهد، نقش این اقدام، یعنی تأمین سوخت فسیلی در حفظ و احیای مراتع و بیشه زارها، بررسی گردد.

۶. با توجه به این که در چند مورد، بین عشاير از یک طرف و مسئولان از طرف دیگر، اختلاف نظر وجود داشت، این موارد هر چند هم که مهم باشند، با توجه به نقش تنش برانگیزی که دارند، در آخرين مراحل مدنظر قرار گيرند. یا اين که زمينه های اختلاف نظر بین دو گروه تامبرده بررسی، و تفاهم لازم بین آنان برقرار گردد.

۷. بین مشکلات عشاير در بیلاق و قشلاق تفاوت وجود دارد. اگرچه فهرست مشکلات یکی است، ولی جایگاه هر یک متفاوت است. لذا مشکلات و اولیت بندی آنها باید براساس بیلاق و قشلاق صورت بندی گردد.

منابع مورد استفاده

۱. چهارمحال و بختیاری و خوزستان. وزارت جهاد سازندگی، معاونت آموزش و تحقیقات، تهران.
۲. امان‌اللهی بهاروند، س. ۱۳۷۰. کوچ نشینی در ایران. انتشارات آگاه، تهران.
۳. امان‌اللهی بهاروند، س. ۱۳۷۱. مسائل و مشکلات کنونی کوچ نشینان. فصلنامه عشايري ذخایر انقلاب ۱۸: ۱۱۹-۱۳۰.
۴. امان‌اللهی بهاروند، س. ۱۳۷۶. مسائل و مشکلات کوچ نشینان (عواير) از دیدگاه جامعه‌شناسي. مجموعه مقالات سمینار استراتژي توسعه زندگی عشاير، سازمان امور عشاير ایران، تهران.
۵. اوکلی، پ. و ک. گافورث ۱۳۶۹. راهنمای آموزش ترویج (ترجمه محمد حسین عمامي). مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی، وزارت جهاد سازندگی، تهران.
۶. حیاتی، ا. ۱۳۷۰. چشم اندازی به فردای زندگی عشاير. مجموعه مقالات سمینار استراتژي توسعه زندگی عشاير، سازمان امور عشاير ایران، تهران.
۷. دانشگاه اصفهان. ۱۳۷۰. بررسی ساختار اجتماعی عشاير ایل جرقويه. بخش طرح‌ها و تحقیقات جهاد دانشگاهی، گروه علوم انسانی و اجتماعی.
۸. دانشگاه اصفهان. ۱۳۷۶. بررسی ساختار اجتماعی عشاير ایل جرقويه. بخش طرح‌ها و تحقیقات جهاد دانشگاهی، گروه علوم انسانی و اجتماعی.
۹. دیاس، ه. د. و بی. دبلیو. ای. ویکرامانایاک. ۱۳۶۸. درسنامه برنامه‌ریزی توسعه روستایی (ترجمه ناصر فرید). مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی، وزارت جهاد سازندگی، تهران.
۱۰. زمانی پور، ا. ۱۳۷۳. ترویج کشاورزی در فرایند توسعه. مؤلف، مشهد.
۱۱. سازمان برنامه و بودجه استان اصفهان، گروه امور تولیدی. شهریور ۱۳۶۹. مطالعات جامعه عشاير استان اصفهان. جلد اول: عشاير چهار لنگ بختياری.
۱۲. سازمان برنامه و بودجه استان اصفهان، گروه امور تولیدی. ۱۳۶۹. مطالعات جامعه عشاير استان اصفهان. جلد دوم: عشاير عرب جرقويه.
۱۳. سازمان برنامه و بودجه استان اصفهان، گروه امور تولیدی. ۱۳۷۰. مطالعات جامعه عشاير استان اصفهان. جلد اول: عشاير قشقايی.
۱۴. سازمان برنامه و بودجه استان اصفهان چهارمحال و بختیاری. طرح مطالعات جامعه عشايري استان چهارمحال و بختیاري. جلد پنجم: دامداری.
۱۵. سازمان برنامه و بودجه، معاونت امور مجلس. ۱۳۷۰. کوچ و کوچ زیستی. گروه مطالعاتی هامون.

۱۶. سوان سون، ب. ۱۳۷۰. مرجع ترویج کشاورزی (ترجمه اسماعیل شهبازی و احمد حجاران). وزارت کشاورزی، سازمان ترویج کشاورزی، تهران.
۱۷. شامخی، ت. طرح تدوین نظام بهره‌برداری از مراتع. جلد ششم: صاحب‌نظران: خطوطی در زمینه طراحی نظام مدیریت. وزارت جهاد سازندگی، معاونت آموزش و تحقیقات، تهران.
۱۸. شفیق، م. طرح تدوین نظام بهره‌برداری از مراتع. جلد ششم: صاحب‌نظران: برنامه توسعه جامعه عشایری. وزارت جهاد سازندگی، معاونت آموزش و تحقیقات، تهران.
۱۹. شهبازی، ا. ۱۳۷۲. ترویج و توسعه روستایی. انتشارات دانشگاه تهران.
۲۰. غلامرضاei، س. ۱۳۷۴. عوامل مؤثر بر میزان آگاهی زنان روستایی پیرامون مشارکت در تصمیم‌گیری‌های محلی در بخش مرکزی شهرستان خرم‌آباد لرستان. پایان نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران.
۲۱. قنبری، ع. ۱۳۶۱. بهره‌وری در نظام دامداری عشایری. فصلنامه عشایری ذخایر انقلاب ۸-۶۹: ۹-۸.
۲۲. گرامی، ی. ۱۳۷۰. تداوم کوچ نشینی و موانع موجود و پیشنهادات بهبود زندگی کوچ نشینی. مجموعه مقالات سمینار استراتژی توسعه زندگی عشایر، سازمان امور عشایر ایران، تهران.
۲۳. گراول، ای. اس. و آر. اس. تامبر. ۱۳۶۷. مقدمه‌ای بر آموزش ترویج (ترجمه سیروس سلمانزاده). انتشارات دانشگاه شهید چمران، اهواز.
۲۴. مدیریت ترویج و مشارکت مردمی استان اصفهان. ۱۳۷۳. بررسی و ارزیابی عملکرد شرکت‌های تعاونی عشایری استان اصفهان.
۲۵. موسوی نژاد، ا. ۱۳۷۱. طرح تدوین نظام بهره‌برداری از مراتع. جلد چهارم: کوچ و اسکان. معاونت آموزش و تحقیقات وزارت جهاد سازندگی، تهران.
۲۶. مهرابی، ع. ۱۳۷۰. اسکان عشایر و مسئله مراتع. مجموعه مقالات سمینار استراتژی توسعه زندگی عشایر، سازمان امور عشایر ایران، تهران.
۲۷. مهرابی، ع. ۱۳۶۹. بررسی تغییرات کوچ و کاهش وزن دام در اقتصاد دامداری و مرتع. مجله منابع طبیعی ایران. ۴۴: ۶۹-۸۰.
۲۸. وزارت جهاد سازندگی. ۱۳۷۲. نگرشی بر نظام بهره‌برداری از مراتع ایران. قسمت اول: معرفی مراتع و اهمیت اقتصادی و اجتماعی آن. معاونت ترویج و مشارکت مردمی، مرکز نشر و تصویر، گروه پژوهشی و تخصصی، تهران.
۲۹. وزارت جهاد سازندگی. ۱۳۷۱. نگرشی بر نظام بهره‌برداری از مراتع ایران. قسمت دوم: بهره‌برداران از مراتع. معاونت ترویج و مشارکت مردمی، مرکز نشر و تصویر، گروه پژوهشی و تخصصی، تهران.
۳۰. وزارت جهاد سازندگی. ۱۳۷۱. نگرشی بر نظام بهره‌برداری از مراتع ایران. قسمت سوم: بررسی وضعیت دستگاه‌های اجرایی مرتبه با مرتع و دام کشور. معاونت ترویج و مشارکت مردمی، مرکز نشر و تصویر، گروه پژوهشی و تخصصی، تهران.
۳۱. وزارت جهاد سازندگی. ۱۳۷۲. نگرشی بر نظام بهره‌برداری از مراتع ایران. قسمت چهارم: بررسی جامعه نمونه عشایر کوچ رو ایل قشقایی. معاونت ترویج و مشارکت مردمی، مرکز نشر و تصویر، گروه پژوهشی و تخصصی، تهران.
۳۲. وزارت جهاد سازندگی. ۱۳۷۲. نگرشی بر نظام بهره‌برداری از مراتع ایران. قسمت هشتم: معرفی عوامل تخریب مراتع. معاونت ترویج و مشارکت مردمی، مرکز نشر و تصویر، گروه پژوهشی و تخصصی، تهران.
۳۳. وزارت جهاد سازندگی. ۱۳۷۶. مصاحبه با آقای راسخ افشار، مسئول اداره پرورش و اصلاح نژاد گوسفند و بز. معاونت امور دام، تهران.